

Kollapsprincipen och välsmakande färger

Andrés G. Garcia och Jakob Werkmäster

1. Introduktion¹

Det verkar finnas svåra fall av värdejämförelser där vi inte kan säga om två ting att det ena är bättre än, sämre än eller lika bra som det andra. Ett vanligt exempel som används för att illustrera detta är fallet med Mozart och Michelangelo. När vi jämför dem verkar det rimligt att säga att även om båda är bra som kreativa konstnärer så är ingen av dem bättre än, sämre än eller lika bra som den andra i denna bemärkelse. Det är i stället lockande att säga att Mozart och Michelangelo inte kan jämföras som kreativa konstnärer. John Broome (2004) har invänt mot förslaget genom att säga att sådana svåra fall av värdejämförelser har en inneboende instabilitet. Mer specifikt menar han att givet att det finns rum för vaghet i rankningen av olika alternativ så kommer skenbara fall av icke-jämförbarhet att kollapsa till en sorts jämförbarhet.² Broome argumenterar för denna syn genom att hänvisa till en version av *kollapsprincipen* (KP):

KP: För alla ting x och y så är det fallet att om det är falskt att y är bättre än x som F och inte falskt att x är bättre än y som F , så är det sant att x är bättre än y som F .

Vi fokuserar här på parvisa jämförelser mellan ting och använder F som en symbol som specificerar den typ av värde som intresserar oss. Exempelvis kanske vi vill jämföra x och y i termer av vilken av dem

1. Vi vill tacka Henrik Andersson som var en del av de konversationer som så småningom ledde fram till denna uppsats. Han har bidragit till vår förståelse av de frågor som den lyfter. Vi vill också tacka Wlodek Rabinowicz som lämnat kommentarer.

2. Notera att man i denna diskussion förnekar att det är fallet för alla påståenden att de antingen är sanna eller falska. Det kan nämligen också vara så att vissa påståenden är *varken sanna eller falska*. Broome (2004) tror exempelvis att för alla parvisa jämförelser så är det sant att ett objekt är bättre än, sämre än eller lika bra som det andra, såvida det inte är *obestämt* på grund av vaghet. Den möjliga vagheten kan förklaras på olika sätt, men här antar vi att den är semantisk eller begreppslig till sin natur. Det finns exempelvis ingen skarp definition av vad det innebär för någon att vara bättre som kreativ konstnär och därför kommer det finnas personer för vilka det är obestämt hur de förhåller sig till varandra i detta hänseende.

som är mest välsmakande (det vill säga vilken av x och y som är bättre i termer av smak). Här är ytterligare ett exempel: kollapsprincipen implicerar att om det är falskt att Mozart är bättre än Michelangelo som kreativ konstnär och det inte är falskt att Michelangelo är bättre än Mozart i detta hänseende, så är det sant att Michelangelo är bättre än Mozart *som kreativ konstnär*. Tanken är nämligen att det då måste finnas en asymmetri mellan Michelangelo och Mozart i termer av kreativt konstnärskap som ger upphov till en fördel till den förra i förhållande till den senare.

Invändningar har ofta fokuserat på gränsfall där det är oklart aningen huruvida en egenskap är relevant för en viss jämförelse eller om tingen som jämförs *har* egenskapen i fråga (se exempelvis Carlson 2004, Elson 2014, Gustafsson 2018 och Andersson och Herlitz 2018). I följande uppsats så utvecklar vi en annan invändning mot kollapsprincipen som i stället tittar på mer märkliga fall av värdejämförelser, där ting jämförs med avseende på värden som de omöjligen kan ha: Är färgen grön mindre välsmakande än pannkakor? Är färgen grön mer välsmakande än spya? Sådana fall tycks inte präglas av den sortens instabilitet som Broome har i åtanke och vi menar att de åtminstone bidrar till att ge förfäktare av kollapsprincipen en förklaringsbörda. Mer specifikt behöver dessa förfäktare säga mer för att försvara den och klargöra vilken sorts asymmetrier som kan ge upphov till genuina komparativa fördelar.

2. Standardinvändningen mot kollapsprincipen

Ett av de första motexemplen som kollapsprincipen möttes av formulerades av Erik Carlson (2004). Han argumenterade för att det finns egenskaper för vilka det är obestämt (det vill säga det är i princip omöjligt att avgöra) huruvida de gör ting bättre, även om det kanske är bestämbar att de inte gör ting *sämre*. Han föreställer sig Alf och Beth som delar nästan alla egenskaper som bidrar till deras värde *som filosofer*. Den enda intressanta skillnaden mellan dem är att Alf är en bättre retoriker än Beth. Frågan huruvida detta gör Alf till en bättre filosof än Beth kanske inte har något bestämbar svar eftersom det är vagt vilka egenskaper som bidrar till att göra någon till en bra filosof till att börja med. Kanske kan vi dock fastställa att retorisk förmåga åtminstone inte bidrar till att göra Alf till en *sämre* filosof än vad Beth är. Detta tycks inbjuda till slutsatsen att medan det varken är sant eller falskt att Alf är en bättre filosof än Beth, så är det falskt att Beth är en bättre filosof än Alf.

Johan E. Gustafsson (2011) har utvecklat ett annat motexempel som är väldigt likt det ovan genom att argumentera för att det finns egenskaper för vilka det är bestämbar att de gör ting sämre och ändå obestämt (det vill säga det går inte ens i princip att avgöra) huruvida ting har egenskapen till att börja med. Han jämför två möjliga uppvaktare, A och B , som båda delar alla relevanta egenskaper som uppvaktare, bortsett från det att medan det är obestämt huruvida B är skellig så är det bestämbar att A inte är det. Om vi för argumentets skull antar att skellighet bidrar negativt till någons värde som uppvaktare (den ene av oss vill bestämt hävda att det måste vara irrelevant) så verkar det åtminstone rimligt att säga att B inte är en bättre uppvaktare än A . Eftersom det är obestämt huruvida B ens är skellig så verkar det samtidigt rimligt att säga att det förblir obestämt huruvida B är en sämre uppvaktare än A . Detta inbjuder till slutsatsen att medan det är varken sant eller falskt att B är en sämre uppvaktare än A , så är det falskt att B är en bättre uppvaktare än A . Denna slutsats tycks också gå stick i stäv med kollapsprincipen.

De exempel som presenteras av Carlson och Gustafsson ter sig ganska övertygande, men de är känsliga för kritik som följd av att de båda förlitar sig på idéer om obestämdhet.³ Broome (2009) har svarat på Carlsons kritik genom att ifrågasätta huruvida det verkligen finns egenskaper vars relevans för värde är obestämd på det här sättet. Carlson (2013, s. 456) själv har reagerat på Gustafssons argument genom att säga att det finns svagare versioner av kollapsprincipen som inte faller offer för motexemplet med de två friarna, samtidigt som han medger att dessa svagare versioner kanske möter andra sorters motexempel.⁴ Båda invändningarna har gett upphov till en mycket intressant och givande diskussion, men motexemplet vi kommer titta på har fördelen att det inte alls förlitar sig på idéer om obestämdhet. Därför sätter motexemplet ytterligare press på kollapsprincipen från ett håll som inte kan blockeras genom att ifrågasätta idéer om obestämdhet.

3. Vi rekommenderar också Luke Elsons (2014) artikel där han presenterar ett motexempel som är tänkt att visa att kollapsprincipen leder till motsägelser. För kritik, se även Andersson och Herlitz (2018) och Gustafsson (2018).

4. Den svagare varianten säger att för alla objekt x och y så är det fallet att om det är falskt att y är *F-are* än x och inte falskt att x är *F-are* än y , så är det sant att x är *minst lika bra som y i termer av F-het* (Carlson 2013, s. 456). För en diskussion, se återigen Andersson och Herlitz (2018).

3. Fallet med de välsmakande färgerna

Den version av kollapsprincipen som fångas av KP involverar jämförelser i försatsen formulerade i termer av att något ting är bättre än ett annat. Hädanefter kommer vi att utgå ifrån en version av kollapsprincipen som inte involverar jämförelser i försatsen på detta vis. Denna version, kallad *den monadiska kollapsprincipen* (MKP), formulerades först av Carlson (2013, s. 464) och ser ut som följer:

MKP: För alla ting x och y så är det fallet att om det är falskt att y är bra som F och inte falskt att x är bra som F , så är det sant att x är bättre än y som F .

KP rör sig från jämförande premisser till en jämförande slutsats medan MKP rör sig från icke-jämförande premisser till en jämförande slutsats. Notera dock att exakt samma intuition som KP förlitar sig på ger stöd även åt MKP. Broome ger uttryck för intuitionen på detta vis:

Om det är falskt att y är *F-are* än x , och inte falskt att x är *F-are* än y , så har x en tydlig fördel framför y i termer av sin *F-het*. Så den måste vara *F-are* än y . Den minsta asymmetri är allt som krävs för att en sak ska bli *F-are* än en annan. Ett ting är tyngre än ett annat om det bara tappar vågskålen litegrann åt sitt håll. Här finns det en tydlig asymmetri mellan x och y i termer av deras *F-het*. Detta räcker för att vi ska kunna bestämma att x är *F-are* än y . (1999, s. 130, vår övers.)

Henrik Andersson och Anders Herlitz (2018, s. 331) har också försvarat kollapsprincipen och ger uttryck för dess bakomliggande intuitioner sålunda:

- (1) Om det är falskt att y är bättre än x och inte falskt att x är bättre än y , så finns det en asymmetri mellan x och y .
- (2) Denna asymmetri ger x en fördel i förhållande till y .
- (3) Om x har en fördel i förhållande till y , så är det rationellt påbudet att välja x framför y .
- (4) Om det är rationellt påbudet att välja x framför y , så är x bättre än y .⁵

Medan försatsen i premiss (1) inte följer det mönster som MKP etablerar

5. Våra översättningar skiljer sig något från originalen av Anderson och Herlitz som nöjer sig med formuleringar i termer av vad som är rationellt punkt slut. För att undvika ambiguitet klargör vi vad vi tror är implicit i deras ursprungstext, nämligen att det rör sig om vad som är *rationellt påbudet*.

så verkar det tillräckligt för våra syften att premisserna i MKP implicerar eftersatsen. Det vill säga, om det är falskt att x är bra som F och inte falskt att y är bra som F , så finns det trots allt också den sortens asymmetri mellan x och y som Broome verkar ha betonat. Resten av påståendena uttryckta i (2)–(4) kommer därför att följa i vanlig ordning. Detta betyder att om man kan visa att MKP är felaktig och att intuitionerna bakom den inte är att lita på, så borde detta också påverka trovärdigheten av KP eftersom den får stöd från samma intuitioner.⁶ Med allt detta i åtanke, låt oss nu överväga följande argument:

- (i) Det är falskt att färgen grön är välsmakande.
- (ii) Det är inte falskt att pannkakor är välsmakande.
- (iii) Därför är det sant att pannkakor är mer välsmakande än färgen grön (från premisserna (i)–(ii) och MKP).

Slutsatsen i detta argument involverar en jämförelse mellan pannkakor och färgen grön som verkar förvirrad eftersom färgen grön inte faller inom domänen för saker med smak. Om detta stämmer så verkar det rimligt att säga att pannkakor inte kan vara bättre än, sämre än eller lika bra som färgen grön i termer av smak. Argumentet utgör ett *reductio ad absurdum*. Vill vi förhindra att de ganska oskyldiga premisserna leder till den absurda slutsatsen så måste vi ge upp MKP. Det mest rimliga försvaret av kollapsprincipen försöker därför att antingen förneka någon av premisserna, insistera på att slutsatsen stämmer eller modifiera MKP så att den gör ett undantag för den sortens fall som precis har nämnts. Vi vill nu beskriva alla dessa strategier och deras respektive kostnader.

Den första strategin: Att förneka premisserna

Att förneka premiss (ii) verkar inte rimligt eftersom alla vet att pannkakor är väldigt välsmakande, speciellt med grädde och drottningssylt. Även om så inte var fallet så skulle vi kunna ändra motexemplet så att det involverar vad än skeptikern råkar tycka är välsmakande (eller fokusera på någon annan typ av värde, som exempelvis kreativt konstnärskap). Den rimligare strategin är därför att förneka premiss (i), möjligen genom att säga att det inte är begripligt att färgen grön är välsmakande och att det därför *varken är sant eller falskt* att färgen grön är välsmakande. Denna observation verkar rimlig just eftersom färgen grön inte

6. Vi återkommer till relationen mellan MKP och KP mot slutet av uppsatsen.

faller inom domänen av saker som kan ha en smak till att börja med. Problemet är att det finns en version av ursprungsargumentet som tycks kompatibel med denna observation:

- (iv) Det är inte falskt att färgen grön är välsmakande.
- (v) Det är falskt att spya är välsmakande.
- (vi) Därför är färgen grön mer välsmakande än spya (från premisserna (iv)–(v) och MKP)

Denna slutsats verkar precis lika absurd som den i det föregående argumentet och dess härledning från premisserna (iv)–(v) och MKP blockeras inte av den förutnämnda observationen. Faktum är att den svaghet som premiss (i) tydligt uppvisar tycks innebära att (iv) måste vara rimlig. Om det varken är sant eller falskt att färgen grön är välsmakande, så följer det trots allt att det inte är falskt att färgen grön är välsmakande. Vi menar därför att försök att invända mot premisserna i de två argument vi har skissat leder till problem för kollapsprincipen. Ett sätt att undkomma problemen är att helt enkelt bita i kulan och i stället insistera på att vi borde acceptera slutsatserna i båda argumenten.

Den andra strategin: Att acceptera slutsatsen

Det är svårt att se hur man skulle kunna bita i kulan när det kommer till dessa slutsatser. Den enda lockelsen vi kan se i denna strategi tycks förlita sig på idéer om rationella beslut. Låt oss föreställa oss en människa som har fått som uppgift att välja någonting välsmakande till middag och sedan tvingas välja mellan pannkakor, spya eller ingenting. Det kan då verka rimligt att säga att det vore rationellt påbjudet att välja pannkakor över ingenting, precis som det vore rationellt påbjudet att välja ingenting över spya. Detta kanske skulle kunna betraktas som ett belägg för idén att pannkakor faktiskt är mer välsmakande än ingenting och att spya är mindre välsmakande än ingenting. Vi vill därför betona något som vi tror är väldigt viktigt, nämligen att resonemanget ovan inte betyder att färgen grön bokstavligt talat är mer välsmakande än spya. Det är snarare så att sakförhållandet att inte ha någon smakupplevelse är bättre än sakförhållandet att ha en riktigt dålig smakupplevelse. Detta är någonting helt annat och inte relevant för de argument vi har presenterat. Det vill säga om en person väljer pannkakor över ingenting till middag, så försäkras hon sig om att hon får äta pannkakor, vilket så klart är väldigt bra. Det här betyder dock inte att pannkakor bokstavligt

talat är bättre än ingenting i termer av smak, utan att sakförhållandet att ha goda smakupplevelser är bättre i denna situation än sakförhållandet att inte ha några alls.⁷ Det relevanta bakgrundsövervägandet här är alltså inte vad som är mest välsmakande, utan, ungefär, vilka situationer som är trevligast att befinna sig i. Vi tror därför att den bästa strategin för att ta itu med våra argument är en annan, nämligen att justera kollapsprincipen i ljuset av faktumet att de fall vi tittar på är så märkliga.

Den tredje strategin: Att justera principen

Motexemplet vi har presenterat implicerar att intuitionen som ges till uttryck i (2) borde förkastas, för även om det verkar finnas en asymmetri mellan pannkakor, spya och färgen grön, så är inte denna asymmetri av rätt sort för att utgöra en legitim komparativ fördel. Ett argument till förmån för en slutsats som säger att färgen grön är mindre välsmakande än pannkakor men mer välsmakande än spya är absurd och kan därför inte avslöja en sådan fördel. Den föregående sektionen hjälpte oss att betona denna poäng, för om färgen grön inte kan ha en smak över huvud taget, då verkar det rimligt att säga att den inte kan ha värde i termer av sin smak heller. Förfaktare av kollapsprincipen kommer så klart att hålla med om detta allmänna resonemang, men hävda att detta bara betonar hur udda vårt motexempel egentligen är. Motexemplet involverar en märklig jämförelse mellan ting i termer av ett övervägande som bara ett gäng filosofer skulle få för sig att försöka tillämpa på tingen till att börja med.

Med anledning av detta är det givetvis lockande att modifiera kollapsprincipen så att den inkluderar en restriktion som förhindrar vår typ av fall från att tas i beaktande. Tanken är helt enkelt att kollapsprincipen inte är tänkt att tillämpas på sådana exempel.⁸ Det som bekymrar oss med denna strategi är att det trots allt finns en asymmetri mellan exem-

7. Vi blir påmind om den diskussion som Benatar (2006) för i sitt försvar av *anti-natalismen*. Benatar anser att det är bättre för människor att aldrig ha funnits till. Många menar dock att icke-existerande människor faller utanför domänen för välfärdsbegrepp av den här sorten då ingenting kan vara bra *för* den som ej existerar. Benatar tycks medge detta, men föreslår att vi kan formulera nya sådana begrepp, definierade i termer av jämförelser mellan sakförhållanden: Är det sant *att* Johan inte lider eftersom han inte existerar och är det sant *att* han hade lidit om han existerade? Benatar föreslår att vi kan uttrycka detta genom att säga att det är bättre för Johan att inte existera.

8. I en privat konversation har Wlodek Rabinowicz föreslagit följande formulering: För alla ting, x och y , om det är falskt att y är F och inte falskt att x är F , så följer det att om y faller under domänen av F (alltså att det finns något z sådant att z är *bättre* än y eller y är *bättre* än z i termer av F), så är det sant att x är *bättre* än y i termer av F .

pelvis färgen grön och pannkakor i termer av smak. Det duger inte riktigt att bara hävda att denna asymmetri inte är av rätt sort för att ge upphov till genuina komparativa fördelar, för vi behöver i sådana fall också veta mer om vilken sorts asymmetrier som *kan* ge upphov till sådana fördelar. Med andra ord, för att undvika skenet av att anta vad som ska bevisas så behöver förfäktare av kollapsprincipen en självständig historia som visar att de asymmetrier som exkluderas verkligen är så annorlunda från de som är tänkta att vara relevanta för kollapsprincipen. Även om vi faktiskt sympatiserar med strategin att utesluta den sorts fall vi tagit upp så menar vi alltså att den ändå kräver att mer sägs i kollapsprincipens försvar.

Kanske kan vår utmaning också formuleras på följande vis: Broome hävdar att observationerna att det är falskt att y är bättre än x som F och inte falskt att x är bättre än y som F är tillräckliga för att grunda en genuin komparativ fördel till x i förhållande till y i termer av F . Det kan dock verka lite konstigt att denna fördel skulle gå upp i rök om den förstnämnda av dessa observationer byttes ut mot en som sade att *det varken är sant eller falskt* att x är bättre än y som F , vilket egentligen är allt som sker när vi säger att x inte faller inom den relevanta domänen för F till att börja med. (Det är speciellt förvånande givet att faktumet att det varken är sant eller falskt att x är bättre än y i termer av F implicerar att det inte är falskt att x är bättre än y på detta vis.) Det verkar åtminstone som en rimlig utgångspunkt att *om* observationen att det är varken sant eller falskt att x är bättre än y i termer av F inte kan etablera en genuin komparativ fördel till x i förhållande till y , så borde kanske detsamma gälla för faktumet att det inte är falskt att x är bättre än y i termer av F .

Innan vi avslutar vill vi också överväga invändningen att vårt motexempel egentligen bara sätter press på MKP i sin nuvarande formulering, medan den lämnar KP relativt oskadd. Om detta stämmer, så har vi eventuellt varit lite orättvisa när vi först sagt att vi vill kritisera kollapsprincipen och sen fokuserat på en väldigt specifik version av den. Vi vill därför åter betona att formuleringen som erbjuds av KP tycks sakna starkt stöd utöver de intuitioner som Broome har betonat och att dessa intuitioner också ger sitt stöd åt MKP. Det verkar rimligt att säga att om intuitionerna bakom KP är allt som ger stöd åt MKP och den senare får absurda resultat, så kastar detta också tvivel över intuitionerna som sådana och vilken annan princip som helst som får sitt mesta stöd från dem. De förfäktare av kollapsprincipen som insisterar på att KP är mycket rimligare än MKP måste förklara varför och leta efter ytterligare stöd för sin syn bortom de mest grovhuggna intuitionerna om asymme-

trier och deras roll för grundandet av komparativa fördelar. Det verkar inte troligt att denna utmaning kan mötas utan att man ger en tydligare bild av exakt vilken sorts asymmetrier som kan ge upphov till sådana fördelar och varför. Detta är egentligen allt vi önskar.

4. Slutsats

Broome (2004) introducerade kollapsprincipen i ett försök att visa att det finns asymmetrier mellan ting som vid första anblick inte tycks kunna jämföras i bemärkelsen att något av dem kan avgöras vara bättre än, sämre än eller lika bra som något annat. Vi har just tittat närmare på kollapsprincipen utifrån fall där ting jämförs med hänvisning till överväganden som inte är tillämpbara på tingen. Vårt uttryckliga mål var att visa att sådana fall inte tycks instabila på det sätt som Broome föreställer sig, men det främsta syftet med detta påpekande var egentligen något annat. Asymmetrier av olika slag mellan ting tycks lätta att finna. Inte alla asymmetrier tycks ge upphov till genuina komparativa fördelar mellan ting. Detta är ett problem när vi utvecklar principer inom etiken som helt förlitar sig på förekomsten av asymmetrier. Vi borde åtminstone ifrågasätta hur starkt intuitivt grepp vi egentligen har med avseende på frågan om vilka asymmetrier som är relevanta och vilka som inte är det. Vi borde också ha en tydligare bild av denna skiljelinje om vi ska kunna acceptera principer som förlitar sig på ett sådant intuitivt grepp.

Litteratur

- Andersson, Henrik och Anders Herlitz. 2018. "A More Plausible Collapsing Principle". *Theoria* 84, nr 4, s. 325–36.
- Benatar, David. 2006. *Better Never to Have Been: The Harm of Coming Into Existence*. Oxford University Press.
- Broome, John. 1999. *Ethics Out of Economics*. Cambridge University Press.
- Broome, John. 2004. *Weighing Lives*. Oxford University Press.
- Broome, John. 2009. "Reply to Rabinowicz". *Philosophical Issues* 19, nr 1, s. 412–17.
- Carlson, Erik. 2013. "Vagueness, Incomparability, and the Collapsing Principle". *Ethical Theory & Moral Practice* 16, nr 3, s. 449–63.
- Elson, Luke. 2014. "Borderline Cases and the Collapsing Principle". *Utilitas* 26, nr 1, s. 51–60.
- Gustafsson, Johan E. 2013. "Indeterminacy and the Small-Improvement Argument". *Utilitas* 25, nr 4, s. 433–45.
- Gustafsson, Johan E. 2018. "Does the Collapsing Principle Rule Out Borderline Cases?". *Utilitas* 30, nr 4, s. 483–92.